

Nr 111.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående överflyttning av domkyrkotunnomedel från Kalmar domkyrka till Växjö domkyrka; given Stockholms slott den 13 mars 1925.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Olof Olsson.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 mars 1925.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Departementschefen, statsrådet Olsson anför:

Vissa kyrkor, huvudsakligast domkyrkor, hava under en lång följd av år åtnjutit en inkomst, som i kyrkornas stater upptagits under benämningen »ersättning för indragen kronotionde» eller domkyrkotunnomedel. Benämningen domkyrkotunnomedel innebär emellertid icke, som man kan vara böjd antaga, att ifrågavarande medel från ett visst stiftsområde anvisats att utgå till den gemensamma kyrkan i dess egenskap av domkyrka. Det område, inom vilket domkyrkotunnorna erlagts, har nämligen icke alltid varit ett stift. Stundom har anslaget i fråga anvisats att utgå från en viss, närmare bestämd del av ett stift, stundom ha domkyrkotunnorna från flera stift

Överflyttning av domkyrkotunnomedel från Kalmar domkyrka till Växjö domkyrka.

utgått som ett gemensamt anslag. De medel, som influtit genom denna anslagsform, ha vidare ej alltid brukats till ändamål, som varit lokaliserade inom ifrågavarande stift, och slutligen ha ej endast domkyrkor utan även andra kyrkor fått tillgodonjuta denna inkomst. Kronans fria disposition över kronotionden har därjämte städse kännetecknat denna form av medel-anvisning. Anledningen till att förnämligast domkyrkor kommit i åtnjutande av domkyrkotunnomedel synes hava varit, att dessa kyrkors underhåll krävde kraftigare ekonomiskt bistånd av statsmedel än flertalet andra kyrkor.

Bland de kyrkor, som åtnjuta sådan inkomst, är huvudkyrkan i det gamla Kalmar stift. Redan i slutet av 1500-talet erhöll kyrkan, då endast stadskyrka i Kalmar, del av domkyrkotunnomedel. Sedan den år 1603 blivit stiftskyrka i den nyinrättade Kalmar superintendentia, bekräftades genom nådigt beslut dess rätt till denna inkomst, som sedan utgått ända till våra dagar. I den av Kungl. Maj:t för sagda kyrka senast stadfästa staten av den 12 april 1918 har ifrågavarande inkomst upptagits såsom 49,448 hektoliter spannmål från fastlandsdelen av länet, 54,407 hektoliter d:o från Öland samt 168,497 hektoliter d:o från Kalmar stad, allt hälften råg och hälften korn jämte forsellön för de båda förstnämnda posterna.

Genom kungörelse den 30 juni 1915 förordnades, att den genom kungörelsen den 27 oktober 1903 beslutade sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift skulle äga rum den 1 augusti 1915 samt att i följd härav domkapitlet i Växjö skulle från och med sistnämnda dag övertaga de funktioner, som dittills tillkommit domkapitlet i Kalmar.

I samband härmed föranstaltade Kungl. Maj:t om utredning rörande de förändrade bestämmelser, som i avseende å Kalmar domkyrkas ekonomi och vården om samma kyrka och dess egendom kunde anses böra meddelas med anledning av upphörandet av Kalmar stift. I detta ärende avgåvos yttranden av bland andra domkyrkorådet i Kalmar, ävensom Kalmar stads- och landsförsamlingar samt den 29 september 1915, den 5 december 1916 och den 24 december 1919 av länsstyrelsen i Kalmar, den 13 oktober 1915 av domkapitlet i Växjö, den 30 augusti 1917 gemensamt av kammarkollegiet och statskontoret, av vilka myndigheter kammarkollegiet hört sitt tredje arkivkontor, samt den 14 januari 1920 av byggnadsstyrelsen. Vad härvid beträffar de domkyrkotunnomedel, som dittills utgått till Kalmar domkyrka, hävdades av samtliga myndigheter, att dessa borde bibehållas såsom inkomst åt kyrkan. Angående åter benämningen å kyrkan yrkades med styrka av domkyrkorådet och församlingarna i Kalmar jämte länsstyrelsen därstädes, att kyrkan fortfarande måtte benämnas Kalmar domkyrka, medan däremot av kammarkollegiet och statskontoret gjordes gällande, att då kyrkan förlorat sin karaktär av domkyrka, den icke kunde bibehållas vid denna benämning utan borde benämnas Kalmar kyrka. Kammarkollegiet och statskontoret yttrade i fråga om domkyrkotunnomedlen, bland annat, att med

hänsyn särskilt till grunden för medlens såväl ursprungliga anvisande som utgående alltjämt till kyrkan, ämbetsverken ansåge, att domkyrkotunnomedlen borde — så länge andra förhållanden icke däri föranledde ändringar — helt disponeras för kyrkans byggnad och underhåll.

Detta ärende är fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Domkapitlet i Växjö har emellertid i en den 14 januari 1920 dagtecknad framställning hemställt, att av den till Kalmar domkyrka utgående kronotiondeersättning eller på annat sätt måtte från och med år 1920 åt Växjö domkyrka beredas en årlig förhöjning av till sistnämnda domkyrka utgående anslag medelst ersättning för 143 hektoliter spannmål, hälften råg och hälften korn, jämte forsellön, motsvarande den ökning i antalet av stiftets pastorat, som uppkommit genom föreningen av Kalmar stift och Växjö stift. Till stöd för framställningen har domkapitlet anfört bland annat följande:

Kalmar domkyrka har efter stiftsammanslagningen upphört att fungera såsom domkyrka, varigenom hennes ställning blivit helt annorlunda. Alla hennes funktioner i egenskap av domkyrka hava övergått på Växjö domkyrka för hela det nuvarande stiftet. I Växjö domkyrka förekomma prästvigningar, gudstjänster vid prästmöte, prästkonvent m. m., varför domkyrkan ock bidrager till underhåll av inventarium och avlönande av betjäning. Domkyrkan bekostar ock utgifterna för biskopens ämbetsskrud och underhåll samt tillhandahåller på sin bekostnad nödiga lokaler åt domkapitlet. Men härmed har ju upphört varje berättigande för Kalmar domkyrka att uppbära sådan ersättning, som tillkommer henne i egenskap av domkyrka. I stället bör denna ersättning överflyttas till Växjö domkyrka. Liksom denna uppbär kronotiondeersättning från Kronobergs och Jönköpings län, bör hon erhålla det från Kalmar län, och synes proportionen av antalet pastorat i de olika till stiftet hörande län och länsdelar böra läggas till grund för ersättningens storlek. Pastoratens antal är i Kronobergs län 49, den del av Jönköpings län, som hör till Växjö stift, 47 och i den del av Kalmar län, som hör till stiftet, 44. Från Kronobergs län erhåller Växjö domkyrka ersättning för 153,88501 hektoliter spannmål, hälften råg och hälften korn, jämte forsellön, från Jönköpings län 159,9322 hektoliter jämte 48 kronor 88 öre i penningar. Från Kalmar län skulle enligt denna beräkningsgrund erhållas ersättning för 143 hektoliter jämte forsellön. Denna tionde synes kunna erhållas av de till Kalmar domkyrka nu utgående anslag. Enligt den av Kungl. Maj:t den 12 april 1918 fastställda stat för nämnda kyrka har hon i inkomster bland annat ersättning för indragen kronotionde från fastlandet av Kalmar län för 49,448 hektoliter spannmål, från Öland för 54,407 hektoliter spannmål och från Kalmar stad för 168,497 hektoliter. Av denna ersättning anser domkapitlet böra kunna överflyttas till Växjö domkyrka så mycket, som ovan nämnts, eller 143 hektoliter jämte forsellön. Skulle Kungl. Maj:t finna, att någon minskning i den till Kalmar domkyrka nu utgående ersättningen icke bör ske, så har domkapitlet däremot intet att invända, under förutsättning att Växjö domkyrka erhåller det ovan yrkade anslaget från annat håll. Växjö domkyrka är också i stort behov av ökade inkomster. Medan Kalmar domkyrka enligt den fastställda staten beräknas få ett årligt överskott av kronor 3,345: —, som dock i verkligheten utgjort år 1916 kronor 5,560: 08, år 1917 kronor 4,453: 84 och år

1918 kronor 5,391:50, så har Växjö domkyrka knappast medel till de löpande utgifterna. Tillstöter en oförutsedd utgift eller en reparation, så saknar hon därtill erforderliga medel.

I detta ärende hava yttranden avgivits av domkyrkorådet i Kalmar, Kalmar stads- och landsförsamlingar samt Växjö stads- och landsförsamlingar ävensom den 11 juni 1920 av länsstyrelsen i Kalmar, den 1 september 1920 av domkapitlet, den 17 november 1920 av länsstyrelsen i Växjö samt den 28 januari 1921 av kammarkollegiet och statskontoret gemensamt.

Domkyrkorådet framhåller härvid, hurusom Kalmar domkyrka ursprungligen uppförts såsom ersättning för den under Kalmarkriget illa åtgångna och sedermera av militära skäl raserade Kalmar stadskyrka ävensom att domkyrkan, som är byggd av ömtåligt material och kräver avsevärt årligt underhåll, nyligen undergått en stor restaurering, för vilken kostnaden uppgått till 186,044 kronor 4 öre och vartill församlingarna bidragit med 97,210 kronor. Vidare uttalar domkyrkorådet, att utgifterna för kyrkans underhåll för framtiden förvisso bliva vida större än som i gällande stat beräknats och att i sådant hänseende det i staten upptagna belopp av 1,200 kronor bör höjas till minst 4,000 kronor, vartill kommer att redan nu tarvas en reparation, beräknad till en kostnad av 11,500 kronor. Härav torde framgå att domkyrkan för sitt framtida underhåll är i stort behov att få bibehålla sina hittills åtnjutna inkomster. Därest domkapitlets framställning kommer att bifallas, blir följden den, att Kalmar stads- och landsförsamlingar få åtaga sig en motsvarande ökning i sina utgifter. Kalmar domkyrka kommer för övrigt att berövas ej blott de till samma kyrka anslagna domkyrkotiondemedel, i 1918 års stat upptagna till 103,855 hektoliter spannmål, utan därutöver ytterligare 39,145 hektoliter av den tiondespannmål, som av ålder utgått till Kalmar gamla stadskyrka och som i nämnda stat upptagits till 168,497 hektoliter. Domkyrkorådet hemställer med åberopande härav, att någon minskning av den till Kalmar domkyrka hittills utgående ersättning icke må äga rum.

Kalmar stads- och landsförsamlingar avstyrka med åberopande av domkyrkorådets yttrande och på i övrigt anförda skäl på det allvarligaste domkapitlets framställning.

Länsstyrelsen i Kalmar avstyrker likaledes bifall till den förevarande framställningen, för så vitt därigenom Kalmar domkyrka skulle lida minskning i de till domkyrkan utgående inkomsterna.

Växjö stads- och landsförsamlingar, som förklara sig behjärta de ekonomiska svårigheter, vari Växjö domkyrka befinner sig, hava likväl på de av domkyrkorådet i Kalmar samt Kalmar stads- och landsförsamlingar anförda grunder icke kunnat biträda domkapitlets framställning.

Länsstyrelsen i Växjö tillstyrker däremot bifall till den ifrågavarande framställningen.

Domkapitlet i Växjö framhåller bland annat, att en del utgifter, som finnas upptagna i staten för Kalmar domkyrka, redan upphört eller snart komma att upphöra. Från och med den 1 maj 1920 utgå icke längre från domkyrkan bidrag till förste stadskomministerns lön med ett i staten beräknat belopp av 270 kronor. Lönerna till domkyrkans syssloman, 750 kronor, till organisten och kantorn, 553 kronor, till kyrkovaktmästaren, 253 kronor, och till ringaren, 300 kronor, utgå endast under den tid, nuvarande

innhavare av befattningarna kvarstå vid desamma. Kalmar domkyrka äger vid 1919 års slut ett kapital av 80,683 kronor 66 öre. Även om domkyrkan skulle avstå vad domkapitlet föreslagit, är hennes ekonomiska ställning alltjämt mycket god i synnerhet i jämförelse med andra kyrkor, som icke åtnjuta annat bidrag från staten än en mycket ringa årlig ersättning för indragen vin- och byggnadssäd.

Kammarkollegiet och statskontoret anföra i sitt yttrande, bland annat:

Fråga har uppkommit om överflyttning till Växjö domkyrka av en del av de till Kalmar förutvarande domkyrka utgående ersättningar för tiondeanslag. Vad i sådant avseende blivit av domkapitlet i Växjö föreslaget utgör ersättning för 143 hektoliter spannmål jämte forsellön, eller åtskilligt mera än som enligt den av Kungl. Maj:t den 12 april 1918 fastställda stat för domkyrkan utgår från Kalmar län med undantag av Kalmar stad. Det första spörsmål, som härvid uppställer sig, gäller frågan huruvida en disposition sådan som den ifrågasatta må vara förenlig med prästerskapets privilegier av år 1723. Dessa privilegiers § 4 innehåller, bland annat, följande: »Även stadfästes vad prästerskapet härtill njutit uti kyrkohärbärgen av konungstionden, som till — — — domkyrkors, kyrkors och hospitals underhåll och lön förordnat är, som alltid bliver dem utan någon avkortning förbehållet, så att inga rågar skola av deras lön avdragas och förminskas, ej heller av kyrkornas vin- och byggningssäd, domkyrko-, prost- och bibeltryckstunnan — — —». Ämbetsverken hava i sitt ovannämnda utlåtande den 30 augusti 1917 såsom sin tanke uttalat, att domkyrkotunnemedlens indragande till statsverket, under förutsättning att grunden till anslaget fortfarande bestode, skulle kunna anses strida mot omförmälda stadgande i privilegierna. En i viss mån annan fråga är huruvida en sådan disposition av dessa medel skulle kunna vidtagas, att någon del därav överflyttades till Växjö domkyrka. Vål hava Sveriges konungar i äldre tid ansett sig kunna tämligen fritt disponera över domkyrkotunnemedel, men det torde icke därför vara uteslutet att dylika medel numera, med hänsyn till förenämnda privilegiistadgande, måste anses mera orubbligt tillkomma respektive kyrkor.

I sitt utlåtande den 30 augusti 1917 hava ämbetsverken såsom sin uppfattning uttalat, att domkyrkorna icke i denna sin egenskap ägt påfordra domkyrkotunnors utgående från stiftet underlydande socknar. Att dylika medel anslagits domkyrkorna torde hava haft sin grund i dessa kyrkors stora och kostsamma byggnader och underhåll men icke speciellt i deras egenskap av domkyrkor. Grunden för domkyrkotunnornas utgående synes förty i allmänhet icke röna någon inverkan av domkyrkokaraktersens försvinnande. Ofta lärer det emellertid förhålla sig så, att domkyrkotunnemedel fått användas jämväl till sådana utgifter, som i följd av domkyrkoegenskapens försvinnande skulle komma att upphöra — något som just är fallet beträffande Kalmar domkyrka. Men det torde icke därmed vara givet, att mot dylika utgifter svarande inkomster, där de eljest åtnjuta privilegii-skydd, också kunna utan vidare fräntagas kyrkan. Privilegierna torde få förutsättas skydda »domkyrkor och kyrkor» även för en sådan omdisposition av dem beviljade anslag, som må föranledas av hänsyn till ändrade förhållanden i avseende å grunderna för samma anslag. Oavsett huruvida den ursprungliga grunden för domkyrkotunnemedel eller andra privilegii-skyddade anslag till Kalmar domkyrka må anses numera hava helt eller

delvis försvunnit, lärer Kungl. Maj:t fördenskull icke vilja om dessa anslag träffa ändrade dispositioner i annan ordning än den, som stadgas i § 114 regeringsformen.

Vad därefter angår själva saken vill det synas ämbetsverken, som om åtminstone någon del av Kalmar f. d. domkyrkas inkomster skulle kunna och böra avstås till förmån för Växjö domkyrka. I sådant avseende vilja ämbetsverken särskilt framhålla, att Kalmar f. d. domkyrka, vars ekonomiska ställning för övrigt synes vara förhållandevis mycket god, närmast i följd av stiftsammanläggningen fått eller får sina årliga utgifter minskade med tillhoppa 2,126 kronor. Vidare lärer det icke kunna förnekas, att Växjö domkyrkas ekonomiska ställning, särskilt efter de sista årens stora skuldsättningar, är synnerligen svag. Sålunda uppvisa domkyrkans i riksräkenskapsverket förvarade räkenskaper för år 1919 en till år 1920 balanserad skuld å 18,000 kronor — numera lärer skulden uppgå till 25,000 kronor — medan behållningen vid 1920 års ingång utgjort allenast 15,674 kronor 90 öre, däribland inventarier till ett värde av 12,529 kronor 73 öre. En reglering av de ekonomiska förhållandena kyrkorna emellan synes alltså lämpligen böra äga rum. Härvid lärer emellertid Kalmar domkyrka kunna göra anspråk på särskild hänsyn och överflyttning av inkomster därifrån i varje fall förbliva inskränkt till den i staten upptagna ersättning för indragen kronotonde samt i övrigt förekomma endast i den mån nämnda domkyrkas inkomstbehov till följd av stiftsammanläggningen kan anses hava reducerats. Huruvida med utgångspunkt härifrån den av Växjö domkapitel i sådant avseende begärda anpart kan anses vara lämpligt avvägd, undandraget sig visserligen i ärendets nuvarande skick ett fullt tillförlitligt bedömande, men det vill synas ämbetsverken, som om densamma icke vore oskälig.

Någon annan utväg att utan statsverkets betungande bereda Växjö domkyrka ökade inkomster äro ämbetsverken icke i tillfälle föreslå.

Från Växjö domkapitel har sedermera på given anledning med skrivelse den 30 januari 1925 överlämnats ej mindre i avskrift räkenskapssammandrag över Växjö domkyrkokassa för tiden den 1 juli 1923—30 juni 1924 och för december 1924 samt huvudredogörelse för Kalmar domkyrkas kyrkokassa och reparationsfond för räkenskapsåret den 1 juli 1923—30 juni 1924, än även en från domkyrkosysslomannen i Kalmar infordrad uppgift i frågor om vissa i staten för Kalmar domkyrka upptagna löner.

Av räkenskapssammandragen över Växjö domkyrkokassa inhämtas, att domkyrkans skuld den 30 juni 1924 uppgick till 24,000 kronor, medan tillgångarna samma dag utgjorde 20,476 kronor 40 öre, därav värdet å inventarierna den 30 juni 1924 beräknats till 15,011 kronor 11 öre. Enligt huvudredogörelsen för Kalmar domkyrkas kyrkokassa och reparationsfond uppgingo tillgångarna den 30 juni 1924 i kyrkokassan till 48,671 kronor 82 öre samt reparationsfonden till 67,558 kronor 14 öre, eller sålunda tillhoppa 116,229 kronor 96 öre. Den av domkyrkosysslomannen vid Kalmar domkyrka lämnade uppgiften utvisar, att av i staten för Kalmar domkyrka upptagna löner sådana fortfarande utgå till domkyrkosysslomannen, kyrkvaktmästaren och urställaren.

I likhet med kammarkollegiet och statskontoret är jag av den uppfattningen, att en kyrkas egenskap av domkyrka icke i och för sig ger den rätt att påfordra domkyrkotunnors utgående från stiftet underlydande socknar. Om därför genom ändring av stiftsindelningen en domkyrka helt eller delvis övertager en annan domkyrkas funktioner, är det härmed icke klart, att också domkyrkotunnomedel skola överflyttas. Jag kan därför ej anse, att de skäl, som domkapitlet i Växjö anfört som främsta stöd för sin hemställan, äro bärande. Ämbetsverken hava vidare som sin åsikt uttalat, att Kalmar domkyrka — så som jag anser att kyrkan fortfarande bör benämnas — äger skydd för åtnjutande av ifrågavarande domkyrkotunnomedel genom prästerskapets privilegier av år 1723. En inom ecklesiastikdepartementet företagen närmare utredning rörande domkyrkotunnan under jämförelse med tidigare privilegier och författningar, såvitt de beröra ämnet, har lämnat ytterligare stöd för denna ämbetsverkens åsikt. En ändrad disposition av ifrågavarande domkyrkotunnomedel kan därför icke träffas utan samtycke av riksdag och kyrkomöte.

Beträffande härefter frågan huruvida en sådan ändrad disposition kan anses av förhållandena motiverad anser jag, att starka skäl tala för att Växjö domkyrka beredes viss inkomst av ifrågavarande medel. Växjö domkyrkas ekonomi är utan tvivel svag, och domkapitlets framställning om ökade anslag till kyrkan är därför från denna synpunkt värd beaktande. Att bereda kyrkan lättnad genom andra anslag än från ifrågavarande tionde torde icke utan statsverkets betungande vara möjligt, och förslag i sistnämnda riktning finner jag mig icke kunna tillstyrka. Kalmar domkyrka synes å andra sidan utan svårighet kunna lida viss minskning i sina av tionde åtnjutna inkomster. Kyrkans ekonomiska ställning är god, vartill kommer att den till följd av stiftsammanläggningen torde komma att få sina årliga utgifter minskade med ett till 2,126 kronor uppskattat belopp. Jag anser således, att en reglering av de ekonomiska förhållandena domkyrkorna emellan lämpligen bör äga rum. Denna reglering bör begränsas så, att de medel, som kunna komma ifråga att överflyttas, i varje fall icke överstiga vare sig den i staten för Kalmar domkyrka nu upptagna ersättning för indragen kronotionde eller den minskning i samma domkyrkas inkomstbehov, som kan anses hava uppkommit genom stiftsammanläggningen. Inom ramen för dessa begränsningar skulle visserligen falla den av domkapitlet i Växjö begärda delen av domkyrkotunnomedlen eller 143 hektoliter spannmål, motsvarande i penningar omkring 1,587 kronor. Ytterligare utredning angående storleken av den del, som bör tilldelas Växjö domkyrka, synes mig dock erforderlig. Bland annat torde ett noggrannare fastställande av den exakta reduktionen av Kalmar domkyrkas inkomstbehov och Växjö domkyrkas ökning i utgifter på grund av stiftsammanläggningen jämte storleken av sistnämnda kyrkas oundgängliga behov av ytterligare inkomster

böra verkställas. Sådan utredning torde lämpligen böra uppdragas åt kammarkollegiet oeh statskontoret efter vederbörandes hörande. Jag anser därför, att fixering av de båda domkyrkornas andelar i förevarande domkyrkotunnomedel icke nu bör göras utan för närvarande endast möjlighet beredas att inom förut angivna gränser verkställa fördelning mellan domkyrkorna av ifrågavarande tiondemedel.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att Kungl. Maj:t må inom de av mig i det föregående angivna gränser verkställa den reglering av de ekonomiska förhållandena mellan Kalmar och Växjö domkyrkor, som Kungl. Maj:t må finna av omständigheterna påkallad.

Till denna departementschefens av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall ävensom förordna, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

H. B. Hammar.
